

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

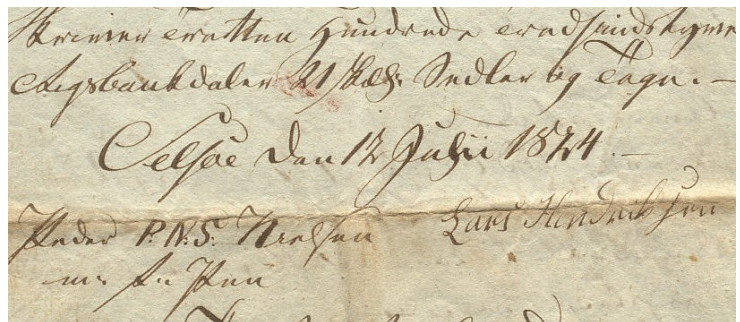
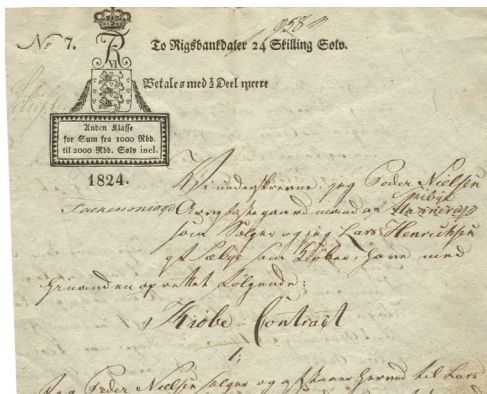
Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Bonden med de tusinde rigsdaler

Hvordan end den 37-årige bonde Lars Hendriksen [36] fra Biltris ved Skibby var kommet i besiddelse af 1050 rigsdaler kontant, så grundlagde han hundrede års velstand for tre slægtled, da han lagde sedlerne på bordet på godskontoret på Selsø Slot den 12. juli 1824. Han købte den ejendom i Manderup ved Skibby, der siden blev kaldt Strøhøjgård, den gård i hvis stuehus hans barnebarn Anna [9] blev født i 1866, men som hans oldebarn Villum [4] vragede i 1919, så at den gled slægten af hænde.

Sælgeren var fæstebonden Peder Nielsen, der ikke selv kunne skrive sit navn på slutsedlen. *Med ført Pen*, har skriveren noteret under Peder Nielsens navn, hvorimod Lars Hendriksen selv skriver under.

Forsiden af Lars Hendriksens skøde fra 1824 og underskrifterne; under Peder Nielsen står "med ført Pen" (P.N.S. står for P.N.signatur)

Tusind rigsdaler var en formue, som få almindelige bønder kom i nærheden af. Vævemester Chr. Brandrups ejendom i Rudkøbing (se Brandrup-slægtsbogen) blev takseret til 500 rigsdaler ved hans død i 1850, men da var det langt rigere tider; da Lars' enke overdrager Strøhøjgård til sønnen i 1865 er den 9000 rigsdaler værd. Netop i 1824 kulminerede en krise, dansk landbrug muligvis ikke havde set siden svenskekrigene i 1600-tallet. Lige i de måneder, hvor Lars Hendriksen fik skøde på Strøhøjgård, høstede danske bønder korn til de kummerligste priser i mands minde. På Frederiksberg Slot havde den militærgale Frederik VI besluttet at holde med Napoleon, så at dennes Waterloo også blev Danmarks. Englændernes bombing af København efterfulgtes af statsbankerotten i 1813, hvor 48 gamle rigsdaler måtte ombyttes til kun 5 nye, og hvor staten tvangstinglyste pantebreve i samtlige danske ejendomme på 6 pct. af disses værdi - med 1. prioritet foran al anden gæld. Dem måtte husejerne betale 6½ pct. rente af til evig tid, hvis de ikke kunne indløse pantebrevet kontant.

Tabet af Norge åreladede samfundet, og statsfinanserne blev yderligere knuget, da prisen på sukkeret fra Dansk Vestindien faldt til en fjerdedel. I 1824 nåede kornpriserne samme bundniveau, presset af et engelsk importstop. Jordejere i hobetal fik store statslån, som de ikke kunne indfri, til sidst havde staten taget 50 af landets største godser som brugeligt pant. Kornkøbmænd og handelshuse krakkede på stribe. Men der var undtagelser: Constantin Brun, der om sommeren boede på sit "Sophienholm" i Lyngby, forblev hovedrig. "Da alt i verden er underkastet forandring", bør man ikke binde sine penge, men satse på opsigelige pantebreve og obligationer, skrev han til en Ålborg-købmand, der bad om råd.

Med hvilken kløgt havde Lars Hendriksen i Hornsherred samlet sin formue? Giftede han sig til formuen? Bestemt ikke, hans kone, Mette, var datter af Hans Larsen [74], der var "husmand med jord" i Gershøj. Skulle han have hørt til kredsen af de foregående års nyrige, kaperne, der under krigen mod England drev sørøveri i danske farvande med statens stiltiende accept? Det er ikke sandsynligt; bønder forblev dengang bønder, det var sømænd, der blev kaperne. Men måske var forklaringen en arv, mere herom senere.

Da Lars Hendriksen underskrev slutsedlen, påtog han sig forpligtelser langt udover købesummen. De takseredes til en årlig byrde på 312 rdl. Han skulle på en to skæpper¹ stor grund uden for gården opføre et aftægtshus til Peder Nielsen og hans kone *saa hastig som muelig* med tre fag til stue og desuden kammer, køkken, skorsten, bageovn med skur, huggehus, tørrehus og dobbelt indhegnet have. Det skulle også påhvile Lars at

¹ En skæppe jord er 1/8 td. land, dvs. 690 kvm.

vedligeholde dette hus, "dog er jeg, sælgeren, villig til at være behjælpelig med kliningen saalænge min Helbred tillader det".

Korn og svin til sælgeren så længe han lever

I virkeligheden synes den kontante købesum at være den mindste del af betalingen: Lars Hendriksen skal hvert år levere Peder Nielsen og hans kone fem tønder rug, to tønder byg, to tønder malt, et "kornfedt levende Svin på 6 Lid² i Siderne", ti læs tørv på lang vogn, foder og græs til en ko og fire får med grøde, samt græsning til en gås med unger, når køberen selv holder gæs. Det hele skal leveres *af forsvarlig Godhed* frit på Peder Nielsens bopæl, af kornet skal halvdelen komme til Mortensdag, resten til fastelavn, svinet ved juletid, og tørv, når den er brugelig. Køberen forpligter sig også til at køre Peder Nielsens sæd fra ager til mølle, og den tilsagte græsning skal ske mellem Lars' egne dyr og *ligesaa godt som disse staaer sammen*. Når Peder Nielsen eller hans kone dør, halveres de fleste af leverancerne, svinet udgår helt, men så skal enken eller enkemanden herefter have fire lispund flæsk fra et kornfedt svin hvert år.

Peder Nielsen overdrager også i skødet forpligtelser over for tredjemænd til Lars Hendriksen: Han skal respektere, at Peder Smed i Manderup har lejet græs til en ko for 20 skilling ugentligt. Også Niels Carlsen i Skibby har en ko til at græsse ved Strøhøjgård. Lars *faaer Nytt* af koen, altså vel ret til at malke den, mod han til Niels Carlsen høster fire skæpper³ havre. Gården har udeståender med flere: Jeppe Nielsen har fået to ottinger⁴ af en vare, hvis navn er ulæseligt i skødet, som han har forpligtet sig til fire dages høstarbejde for, mens smeden i Manderup har fået samme levering "i tingning", altså vel i bytte for fremtidigt arbejde.

Den gård, Lars Hendriksen køber, er på godt otte tønder hartkorn⁵. Det korn, der er ved at vokse op på markerne, tilfalder ham, ligesom besætningen gør det. Den er dog kun på fire heste og et ungreatur, mon Peder Nielsen har solgt ud af svin og køer under krisen og derfor nu må sælge selve gården af nød? I handelen medfører også to vogne med triller og hestehager, to harver, en plov, en slæde, en tromle, to kroge, to seletøjer og endelig *Panellet i Stuen*, hvorfor vi må gå ud fra, at Peder Nielsen og hans kone fjerner alt det øvrige indbo. Panelet er måske, hvad vi ville kalde nagelfast inventar.

I skødet benævner Peder Nielsen Strøhøjgård som *min eiende og iboende Arvefæstegaard på Selsø-Mannerup Smibye Mark under Selsø Stamhuus*. Betegnelsen dækker over hundreder af års fortid. Peder Nielsens far var fæstebonde under herremanden på Selsø, men han fik i 1776 lov at overtage sin gård som arvefæstegård, en indskrænkning i godsets ejendomsret, som Selsø var blandt Danmarks første med. De papirer, Lars Hendriksen i 1824 fik overdraget på gården - det ældste var hoverireglementet fra 1770 - er blevet bevaret gennem ni generationer, så vi må kaste et blik tilbage på Selsø og historien om den jord, Lars Hendriksen købte ind i familien.

Stamhuset og herremændene

Rigsrådsmedlem Jakob Ulfeldt sr., der også en overgang var dansk gesandt i Moskva (255) opførte 1576 det Selsø, der står i dag. Birte Skeel (242) blev ejer af Selsø 1682, hun styrede og udvidede godset med stor kyndighed; sammen med Niels Juels enke stiftede hun det stadig eksisterende Roskilde adelige Jomfrukloster

² Et lispund er 8 kg

³ En skæppe korn er 18 potter, dvs. 17,4 liter

⁴ En otting er 1/8 tønne, målet brugtes især om smør og øl; en otting smør er 14 kg, en otting øl godt 14 liter. Ordet har jeg slået op i N.R.'s gamle leksikon, der stod på Strøhøjgård.

⁵ Td. hartkorn er et mål for gårdens ydedygtighed og skattegrundlag; må ikke forveksles med td. land, der er et flademål

I skødet forpligter Lars sig også til at overtage alle *herskabelige Afgivter*, altså de fæsteafgifter, som tilkommer Selsø, der på den tid var enkesæde for Agathe Johanne von Qualen. Hun blev den sidste faste beboer på Selsø; slottet kom til at stå tomt efter hendes død i 1829 indtil 1972, hvor journalist Bernhard Linder forpagtede det og senere indrettede det til museum. Lars Hendriksen skal ifølge skødet svare seks tønder rug og to tønder byg til slottet, men det er formentlig en slags ejerskiftegebyr, de årlige fæsteafgifter var mere beherskede. Men de var der. I 1916 skriver Anna [9] til Niels Rasmus [8], at hun har betalt den årlige "landegilde-havre" med 146 kr. til Selsø godskontor. Det var først så sent som i 1840, at hoveriydelserne blev konverteret til en pengeafgift.⁶

Selsøs historie er lang. Biskoppen i Roskilde skænkede i 1288 godset til domprovst Jens Grand, den senere ærkebiskop i Lund, en hidsig mand, der var i familie med kongemorderne fra Finderup Lade, og som knægtede den myrdede Erik Glippings efterfølger Erik Menved ved at få paven til at lyse ham i band. Siden gik Selsø tilbage til kirken, der styrede godset med lensmænd frem til reformationen i 1536 - denne var jo ikke bare en åndelig revolution, men først og fremmest statens økonomiske kup mod den rige katolske kirke, der ejede så store dele af Danmarks jord. Nu kom Selsø under kronen, men allerede i 1557 fik kronens lensmand, tyskeren Andreas von Barby, kongens og rigsrådets samtykke til, at godset blev gjort til Danmarks første stamhus, det vil sige, at ejendomsretten blev uindskrænket, så at godset ikke bare kunne overgå til hans livsarvinger, men at han frit kunne testamentere det bort eller sælge det. To år senere solgtes Selsø til Corfitz Ulfeldt (farbror til den Corfitz Ulfeldt, der blev dømt for højforræderi og fængslet på Hammershus). Godset omfattede da 51 bondegårde, heraf tre i Manderup, samt tre huse, en vej- og en vandmølle. Da den barnløse ejer døde, overtog hans bror Jakob Ulfeldt Selsø, og han opførte frem til 1576 med kgl. bygmester Hans van Steenwinckel d.æ. som arkitekt den hovedbygning, der står den dag i dag. Steenwinckel tegnede også Kronborg og Helligåndskirken ved Strøget i København. Det var et revolutionerende byggeri: Nu følte man sig for første gang i historien så sikker på fred, at et slot kunne bygges efter hvad der så prægtigst ud og gav den mest bekvemme boform - i stedet for som hidtil at sætte fæstnings- og forsvarshensyn højest.

Efter at have været i en kæde af forskellige slægters eje kom Selsø under den slægt, der stadig har det. Det skete, da Birthe Skeel i 1682 købte det af sin svigerinde Vibeke Rosenkrantz, sælgeren følte sig tvunget til at underskrive skødet, fordi den hårdt forgældede frue gennem ni måneder var blevet spærret inde i gælds fængslet i Ribe af en ubønhørlig kreditor. Nu nåede Selsø en hidtil uset blomstring. Med en sikker sans for den landbrugsfaglige drift og en udstrakt velgørenhed magtede Birthe Skeel at gøre Selsø til et næsten selvhjulpent rige, hun fik Skuldelev kirke indlemmet under godset (sammen med kirkens store jordegods, notabene), og hun fik frihed til at gøre Selsø til sit eget birk, altså retskreds. Slotsfruen var nu ikke blot driftsherre, men bestred også den dømmende og kirkelige magt. Hendes våben pryder stadig alter og stole i Skuldelev kirke.

Chr. Ludvig von Scheel-Plessen sr. (256) og hans hustru, Birte Skeels niece Charlotte Amalie Scheel (th.) købte Selsø for 40.000 rdl. i 1720. Det siges, at flytter man billedet af hende, galer den røde hane, det er sket flere gange på Selsø. Charlotte Amalie blev stammoder til Scheel-Plessen-slægten. Parrets sønnesøn, bondereformvennen Chr. Ludvig von Scheel-Plessen jr. har vi ingen billeder af.

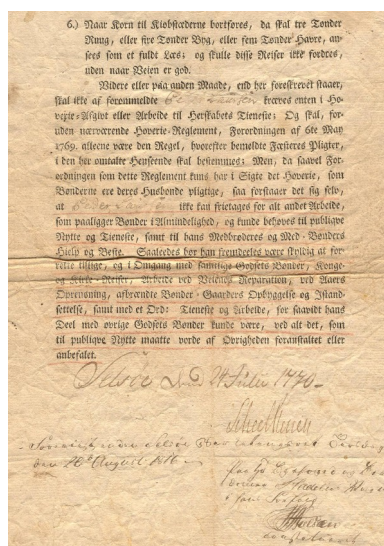
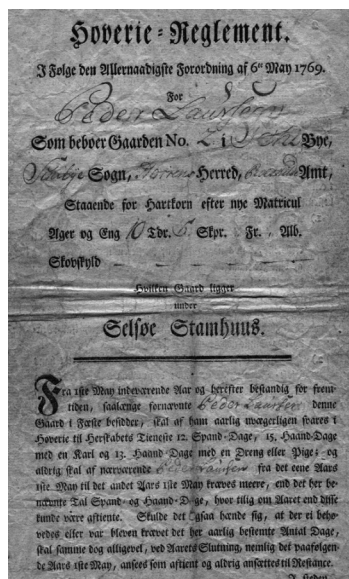

Da Birthe døde i 1720, købte hendes niece Charlotte Amalie Scheel og dennes mand, gehejmeråd og stiftamtmand i Århus Chr. Ludvig von Plessen, Selsø af arvingerne for 40.000 rigsdaler; godset blev et par år senere udvidet, da Ludvig overtog Lindholm på tvangsauktion. Ludvigs letlevende søn Mogens døde tidligt, så Selsø blev ved Ludvigs død i 1752 overtaget af hans sønnesøn Chr. Ludvig von Scheel-Plessen, der i 1753 oprettede det stadigt eksisterende Selsø-Lindholm stamhus. Han kom til at stå som vor slægtsgårds velgører.

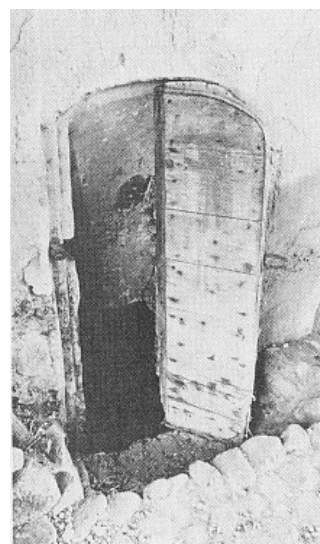
⁶ Servitutændring indført i tingbogen 3. november 1840 om Selsø herskabs tiltrædelse af afløsning af naturalhoveri. Jagtretten forblev herskabets, også efter at Niels Rasmus købte gården.

Hoveri-gården

Chr. Ludvig von Scheel-Plessens underskrift findes på det ældste dokument fra Strøhøjgård, der stadig er bevaret, nemlig det hoveri-reglement, han udstedte til Peder Laursen den 24. juli 1770. Peder Laursen var bedstefar til den Peder Nielsen, der i 1824 solgte gården til vores Lars Hendriksen. For os i dag ser reglementet nærmest ud som en slavekontrakt, men faktisk var den et frihedsbrev, usædvanligt liberalt for samtiden. Chr. Ludvig von Scheel-Plessen var nemlig "en ivrig reformven, der gav bønderne arvefæste og lod hoveriet afløse på gunstige vilkår".⁷ Hoveri var tvangsarbejde som betaling for lejet jord. Arvefæste var fri ejendomsret til den gård, man før var hoveribonde på, så at bonden frit kunne pantsætte og sælge den, når blot køberen blev anerkendt af herremanden og fortsat betalte fæsteafgifterne. Hoveri-reglementet fra 1770 blev allerede i 1776 afløst af et arvefæstebrev fra Scheel-Plessen til Strøhøjgårds nye ejer, Peder Laursens søn Niels Pedersen.

Strøhøjgårds hoveri-reglement fra 1770, hvor Scheel-Plessen for sin underskrift har sat røde streger under den nye gårdejers pligter. Opsætsige hoveribønder kom i "hundehullet" (260 th.), måske også nogle fra vor Skibby-slægt.

Ifølge hoveri-reglementet skal Peder Laursen *aa*rlig *uv*ægerligen svares i Hoverie til Herskabets Tieneste: 12 Spand-Dage, 15 Haand-Dage med en Karl og 13 Haand-Dage med en Dreng eller Pige. Peder var for så vidt ikke forpligtet til personligt at trække for herremanden, bare han stillede det krævede antal hestevogne og folk til disposition i de pligtige tidsrum. Scheel-Plessens liberalisme bestod blandt andet i, at de skyldige dage aldrig ville blive overført til næste år, hvis de ikke var afkrævet fuldt ud, og at alt det øvrige hoveriarbejde, der før 1770 havde hvilet som byrde på gården, nu afløstes af en årlig aflevering af én tønne havre for hver tønne hartkorn, gården var på, det var ti tønder for Strøhøjgårds vedkommende.

Før havde bonden altid måttet frygte, at hans hoveriforpligtelse blev afkrævet ham netop som han burde have allertravlest med sin egen såning eller høst. Men med det nye reglement kunne Scheel-Plessen (og mange andre progressive herremænd) ikke mere aftvinge bonden arbejdsdage ganske efter forgodtbefindende, nu måtte det højst være tre dage i samme uge, og der indførtes en særlig skånsomhed i så- og høsttiden, dog med et par smuthuller under herremandens egen høst. Desuden blev arbejdsmængden pindet nøjere ud i, hvad vi i dag ville kalde akkorder: En spand-dag var ikke en pløje-dag, men kun at stille *en med tvende Heste bespændt Vogn og derved følgende Kiøre-Svend* til disposition. Skulle der køres længere ture, var en spand-dag nu afregnet med ydelsen af en tur på to mil⁸, og en tur til København krediteredes med to spand-dage. Der var heller ikke mere noget med at overbelæse hoveri-bonden: "Fuldt læs" var det fremover, når der var tre tønder rug, fire tønder byg eller fem tønder havre på vognen, ikke mere.

Men Scheel-Plessen har på reglementet fra 1770 bogstaveligt taget understreget, at der var grænser for liberalismen. Han eller hans forvalter har med rød stift understreget hver eneste linie i sidste afsnit af det fortrykte dokument:

... saa forstaaer det sig selv, at Peder Laursen ikke kan fritages for alt andet Arbeide, som paaligger Bønder i Almindelighed, og kunde behøves til publique Nytt og Tieneste, samt til hans Med-Brødres og Med-Bønders Hielp og Beste. Saaledes bør han fremdeles være skyldig at forrette tillige, og i Omgang med samtlige Godsets

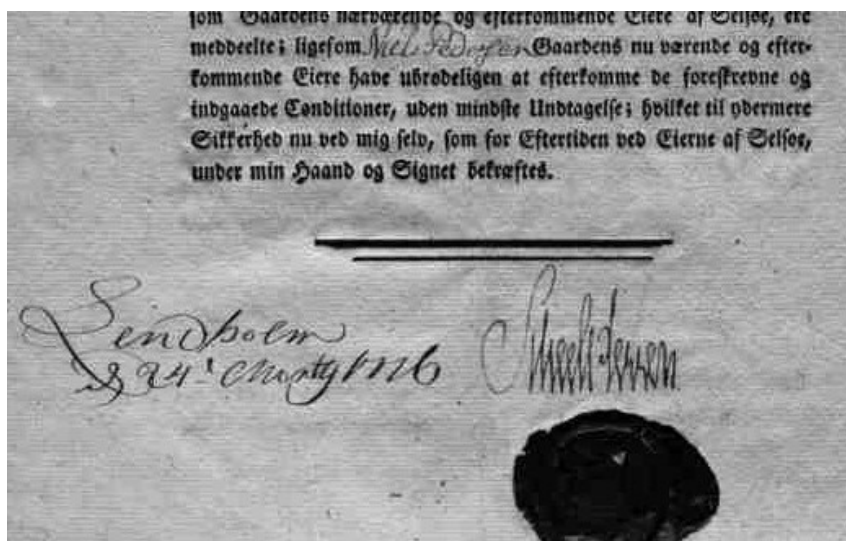
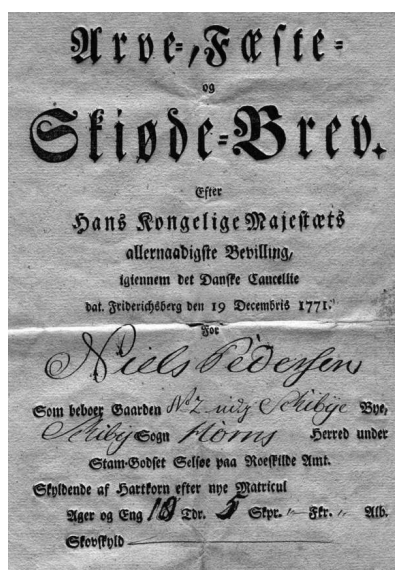
⁷ Danske Slotte og Herregaarde, 1963, bd. I s. 384

⁸ En gl. dansk mil er 7,5 km

Bønder, Konge- og Kirke-Reiser, Arbeide ved Veienes Reparation, ved Aaers Oprensning, afbrændte Bønder-Gaardes Opbyggelse og Istandsettelse, samt med et Ord: Tieneste og Arbeide, for saavidt hans Deel med øvrige Godsets Bønder kunde være, ved alt det som til publique Nytte maatte vorde af Øvrigheden foranstaltet eller anbefalet.

Arvefæstegården

Men i 1776 får frigørelsen endnu et stort skub fremad. Godt det samme. Danske statsmænd som Bernstorff og Moltke gennemtrumfede - med en sindssyg Christian VII på tronen - de landboreformer, som forskånede os for den franske revolution, der i 1789 sendte en skælven gennem alle Europas monarkier. Den 24. marts 1776 underskriver Scheel-Plessen, der den dag befinder sig på Lindholm, skødet til den første frie ejer af Strøhøjgård. Niels Pedersen har ikke skrevet under; når hans søn skulle have "ført pen" i 1824, har Niels formentlig hverken kunnet skrive eller læse, men blot andagtsfuldt lagt dokumentet i dragkisten eller et andet af gårdens gemmer, hvor det forblev, forskånet for ildsvåde, fugt eller anden ødelæggelse, indtil Villum fjernede det fra gården i 1919 i

Senere gehejmekonferensråd Chr. Ludvig von Scheel-Plessen, Selsø, tilskødede 24. marts 1776 Strøhøjgård til Niels Pedersen. Underskrivelsen skete på godset Lindholm.

stedet for at overlade det til den nye ejer.

Nu tilskøder Scheel-Plessen gården til Niels Pedersen *som en uryggelig Eiendom* også for hans arvinger og efterkommere. Niels og efterkommende ejere får også ret til *at overdrage og afhænde et lidet eller stort Stykke Jordsmon af deres tilhørende Agerland og Engbond enten til deres Børn eller Andre, saasntart samme Stykke af den Kiøbende selv beboes og bebygges*. Der var altså lukket af for spekulationsopkøb til f.eks. andre godsejere, kun Selsøs ejer kunne dispensere fra denne regel. Der var også tænkt på ejerskiftegebyr: Tre tønder havre pr. 14.000 kvadratalen handlet jord, hvis køber ikke var af bondestanden, men mindre, hvis der solgtes til børn, arvinger eller slægtninge inden for bondestanden. Ejeren af gården forpligtedes til hvert år i "landgilde" at betale en tønne byg for hver tønne hartkorn, gården var på (Strøhøjgård var som nævnt på ti tønder hartkorn). Landgilde, "jordgæld", trådte i stedet for udredningen af en kontant købesum. Herudover skulle gårdens nye ejer betale en tønne havre årligt i hoveri - vel at mærke udover de hoveriydelser, der var fastsat i reglementet seks år tidligere. For samtlige afgifter fik Scheel-Plessen og efterfølgende herremænd på Selsø tinglyst 1. prioritets *bestandigt og uryggeligt Pandt* i gården med jord, besætning og bygninger, dog rykker man for afgifter til kongen.

Niels Pedersen og hans efterkommeres øvrige pligter indskærpes i skødet: De skal stadig skaffe heste og vogne til kongerejser, stadig give til vejenes, kirkernes og skolernes reparation, levere tørv til godsets skoleholdere og hospitalet samt stille op, når Land-Militsen kaldte.

I 1794 lader Niels Pedersen et lån på 84 rigsdaler tinglyse i gården, kreditor er Selsø, sandsynligvis har han ophobet skyldige afgifter. I 1803 får han udstedt en tingbogsattest på, at der ikke er mere gæld i gården, og i 1808 sælger han den til sin 33-årige søn Peder Nielsen. Der nævnes ingen kontant købesum for gården, der nu kun er på otte tønder hartkorn. Handelen indbefatter hestevogne, plove, harver, kreaturer, får og svin samt *den indavlede Sæd tilligemed den i Jorden nedlagde Vinter Rug* samt indbo.

Peder Nielsen forpligter sig til hvert år at give tre tønder rug, to tønder byg, to tønder malt og to skæpper ærter til sin far og mor, fordelt på to leverancer, nemlig til påske og Mortensdag. Desuden fem lispund flæsk hver jul, frit foder og græs til en ko samt fire får og en gås. Og han skal opføre et 5-6 fag stort hus, *som indrettes med al Bequemmelighed* og årligt ti gode læs sandtørv at fyre det op med. Endelig skal han bekoste forældrenes begravelse. Spørgsmålet er, om aftægtshuset nogen sinde blev opført. Hvorfor skulle Peder Nielsen ellers selv betinge sig et aftægtshus opført ved gården, da han kun 16 år senere sælger den til Lars Henriksen? I skødet fra 1808 betinger forældrene sig da også, at det *frie Huusværelse i Gaarden indtil Huuset er udi beboelig stand*.

Far og søn bekræfter *med vores Eed* over for Selsøs forvalter Berg, at der ikke er indgået andre aftaler om handelen end dem, der står i skødet. De underskriver begge med ført pen. Først et helt år senere noterer forvalteren, at ejerskiftegebyret, "Recognition", er betalt med 43 rigsdaler.

Selsø sidenhen

Inden vi vender tilbage til Strøhøjgårds historie efter at den blev overtaget af vor slægt, må vi lige høre, hvordan det gik stamhuset Selsø-Lindholm i århundrederne efter reformmanden Scheel-Plessens frigivelse af godsets bønder. Hans enke Agathe Johanne von Qualen, der boede på slottet da Lars Henriksen købte Strøhøjgård, blev som nævnt den sidste i lang tid. Der er overleveret en fyldig skildring af Selsø fra den tid: en provstedatter fra Roskilde tilbragte et par dage i 1817 hos gehejmekonferensrådinden.⁹ Hendes brodersøn, gehejmekonferensråd, greve Mogens Joachim Scheel-Plessen havde arvet Selsø i 1801, men han ejede i forvejen fem andre godser og foretrak at bo på Sierhagen i Holsten. Greven slog sine folder i stænderforsamlingen og i vinterboligen Lindencrones Palæ i København, men han var en dårlig landøkonom, han endte med at tvangsafhænde et af sine godser, og Selsø blev i 1839 bortforpagtet til Chr. Selchau-Hansen. Efter dennes død i 1884 fulgte nye forpagtere - hhv. Buch, Vissing og Due - og først i 1926 blev godset igen drevet af familien Scheel-Plessen, dog via forvalter og inspektør.

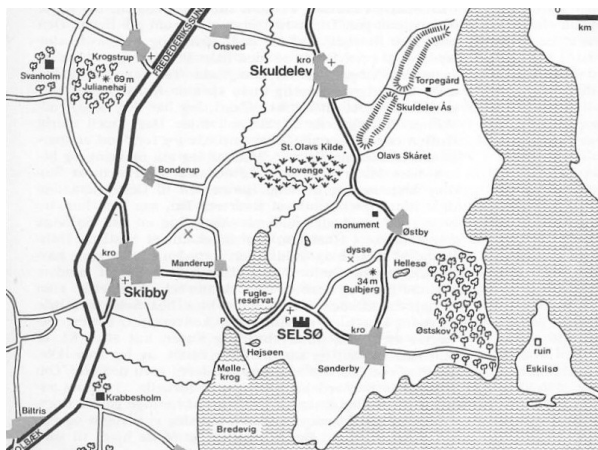
Greve af Scheel-Plessen

Lensgreve Mogens Joachim von Scheel-Plessen (240 tv.) arvede Selsø i 1801, men han havde fem andre godser og foretrak at bo på Sierhagen i Holsten. Hans grevelige våben (245, mf.) var prægtigt, men med ham som ejer begyndte en nedgangstid for godset, og det gamle slot kom til at stå tomt, mens forpagtere drev bedriften. Først i 1926 genoptog familien styret af Selsø.

Ved grev Mogens Joachims død overgik Selsø til hans næstældste søn, grev og gehejmeråd Carl Theodor August Scheel-Plessen, medlem af den prøjsiske grevestand og efter 1864-krigen overpræsident for Slesvig-Holsten med sæde i Sønderborg (der jo blev tysk). Ved hans død i 1892 arvedes Selsø af hans søn greve Carl Gabriel Wilhelm Scheel-Plessen, der også foretrak at bo på familiegodset Sierhagen i Holsten. Grev Carl var således ejeren i den tid, hvor Niels Rasmus og Anna havde Strøhøjgård. Han døde først i 1932 og kom derfor sammen med Selsø til at opleve det nærmeste, vi kom til en revolution i Danmark i den voldsomme tid efter verdenskrigen, hvor tre europæiske kejserriger brød sammen og Lenin tog magten over det ene. I Danmark hed revolutionen "lensafløsningen", en lov, der fra 1919 pålagde alle danske godsejere at udrede en sum på ca. 25% af deres jorders værdi eller afstå en tredjedel af deres arealer til udstykning til husmandsbrug - Det radikale Venstres mærkesag. De dygtigste godsejere med både formue, soliditet og likviditet i orden magtede for en stor del at købe

⁹ Bernhard Linder: Selsø før og nu, 2. udg., 1977, s. 55. Bogen er fuld af oplysninger om Selsø. Skibby-slægten.odt

sig fri af forpligtelserne med kontanter - enorme mængder kostbart indbo, sølvtøj og malerier skiftede ejere på auktioner dengang. Men de fleste måtte afgive jord, grev Carl Scheel-Plessen lod dog kun Selsø afgive 140 hektar til staten og købte sig i 1922 for 700.000 kr. fri af restforpligtelserne. Han boede jo i Weimar-republikken, hvor hyper-inflationen i de år viste, hvor meget bedre en investering jord er frem for penge. En tiendedel af Danmarks jord skiftede ejer som følge af lensafløsningen. Netop i 1919 ophørte også den feberhede krigskonjunktur, og der indtraf det drastiske fald i landbrugspriserne, som var en ekstra tilskyndelse for Anna og Villum til at sælge Strøhøjgård det år.

Selsø ca. 1972 (257) og kort over Skibby-området med Manderup og søen mellem Skibby og Selsø

Efter at grev Carls enke var død, overtoges Selsø af sønnen, baron Magnus Carl August Wilhelm Otto Plessen, der døde barnløs i 1948. Så overgik godset til hans nevøs søn, Victor Friedrich Carl baron von Plessen, der som de foregående ejere blev boende i Holsten. I 1963 blev Selsø-Lindholm, nu på i alt 1590 hektar, overdraget til hans søster, baronesse Marina Elisabeth von Plessen, f. 1940, der 1968 fik nyt efternavn, da hun giftede sig med baron, friherre Achim von Malsen-Ponickau. Parrets ældste søn, baron Philip Malsen-Plessen er nu arving til Selsø, men baronesse Marinas far, baron Viktor von Plessen, der døde 1980, var i hendes første ejertid den faktiske administrator. Han lod i 1959 hovedbygningen frede og bortforpagtede den i 1972 til rejsebogsforfatteren, journalist Bernhard Lindner, der sammen med Nationalmuseet restaurerede den og gjorde den til herregårdsmuseum. Til Selsøs jorder hørte den naturskønne halvø Bognæs, som stamhuset i 2001 solgte til Michael Halbye, Vedbæk, ejer af headhunter-firmaet Mc Kinsey.

Lars med den unge stedfar

Vi ved næsten ingenting om Lars Hendriksen [36]. Som vi har hørt, kunne han skrive sit navn i en tid, hvor det ingen selvfølge var blandt bønder, og han havde penge. Han blev født i Biltris lidt syd for Skibby og blev døbt 13. søndag efter Trinitatis 1787 som søn af gårdmand Hendrik Jørgensen [72] (døbt 29.3.1752) og Dorthe Larsdatter [73] (døbt niende søndag efter Trinitatis 1750). Før Lars fik ægteparret to børn: en datter, Karen Hendriksdatter [36a], f. ca. 1778, og en søn Jørgen Hendriksen [36b], f. ca. 1786. Lige før Lars Hendriksens fødsel får vi et kikk ind i hans barndomshjem: Ved folketællingen i 1787 bor bonden og gårdbeboeren Hendrik Jørgensen og hans kone Dorthe samt deres datter og søn på to og otte år i relativ velstand, i hvert fald har de tre ugifte tjenestefolk: Landsoldat Hans Jensen, samt en karl og en pige.

Lars havde altså en storebror, der som skik var havde førsteret til fædrengården, så hvis han ville have en gård, måtte han selv skaffe sig den. Som nævnt ved vi ikke, hvordan han fik de 1050 rigsdaler, Strøhøjgård kostede i 1824, men pengene kan have været hans fædres arv.

Hendrik Jørgensen døde nemlig så tidligt, at Dorthe Larsdatter tog sig en ny mand, artillerist Peder Jørgensen [73x]. Hendrik og Dorthe blev fik ca. 1792 endnu et barn, Margrethe Hendriksdatter [36c]. Hvornår Hendrik døde, og hvornår Dorthe giftede sig med artilleristen i stedet, har jeg ikke fundet frem, men det må være efter 1792 og før 1801, for i 1801 finder folketællings-embedsmanden Dorthe og artillerist Peder Jørgensen som mand og kone i Biltris. Hendes nye mand er da kun 31 år, medens hun selv er fyldt 50. Stedfaderen er således kun otte år ældre end Dorthes ældste datter, den nu 23-årige Karen, der ligesom sine tre yngre søskende stadig bor hjemme.

Spørgsmålet er så, om Dorthe i en slags skifte af boet efter sin første mand, Lars Hendriksens far, har kunnet medfinansiere sin næstældste søns køb af Strøhøjgård, eller om måske gården hjemme, som storebroderen skulle overtage, var i så god drift, at den kunne bidrage til, at lillebror Lars fik sit eget? Måske har artilleristen, stedfaderen, hjulpet med? Mest sandsynligt er det nok, at Lars af egen kraft skaffede penge til gårdkøbet, han var jo dog 37, da han fik foden under eget bord. Ligesom hans mor giftede sig 2. gang med en langt yngre mand, giftede Lars sig med en langt yngre kvinde. Mette Hansdatter var kun 24, da parret rykkede ind på Strøhøjgård. Året efter fik de deres første barn, Hans Larsen [18a].

Seks sønner og 34 år på Strøhøjgård

Lars Hendriksens unge kone Mette Hansdatter [37], blev født 1800 i Gershøj, der ligger ud til Roskilde fjord lidt syd for Skibby. Hendes far, Hans Larsen [74], der er født ca. 1746 betegnes som "husmand med jord". Han havde to børn med en tidligere kone, da han og hans 2. hustru, Kirsten Jensdatter [75], f. ca. 1755, den 15. søndag efter Trinitatis 1800 lod deres andet barn, den hjemmedøbte datter Mette [37], fremstille i Gershøj kirke. Dåben bevidnes af blandt andre Dorthe Jensdatter, formentlig Mettes moster. Ved folketællingen i 1801 antræffer embedsmanden Hans Larsen og Kirsten Jensdatter på husmandsstedet i Gershøj by sammen med Hans' børn af første ægteskab, den 17-årige Ole og den 19-årige Karen. Parrets fællesbørn er den 12-årige Margrethe Hansdatter [37a] og den étårige Mette [37]. Der er ingen tjenestefolk i huset, hverken i 1787, hvor Hans lige havde taget sig sin 2. kone, eller nu i 1801, vi er jo på et husmandssted.

Lars Hendriksen og Mette Hansdatter fik 34 år sammen på Strøhøjgård, og Mette beholdt som enke ejerskabet af gården i yderligere syv år efter Lars' død som 71-årig den 26. april 1858. De fik seks sønner og en datter sammen, og modsat begge deres forældrepar var Lars og Mette aldrig gift med andre end hinanden. Året efter købet af Strøhøjgård fødtes Hans Larsen [18a]¹⁰ og året efter igen Niels Larsen [18b], ja faktisk kom der i alt fire brødre og en søster til verden, før Jørgen Larsen [18] blev født den 3. november 1839. Den samlede søskendeflok er opregnet på detailarket. I 1834, da kun de fire første sønner er født, og da den ældste endnu kun er ni år, synes relativ velstand allerede at præge Strøhøjgård: I hvert fald viser folketællingen, at folkeholdet består af tjenestekarlen Hans Andersen, 24, tjenestepigen Sophie Larsdatter, 22, og tjenestedrengen Niels Chr. Jensen på 16 år. Seks år senere, da den ældste søn er 15 år, beskæftiger Strøhøjgård stadig tre fremmede: to tjenestekarle på 43 og 22 samt en tjenestepige på 29. I 1845 er sønnerne derimod blevet så store, at man kan nøjes med en enkelt udefra, den 25-årige Kirsten Olsdatter.

Efter 1844 sker vistnok en udvidelse af Strøhøjgårds jorder. I gårdens dokumentindsamling er opbevaret to fæstebreve, hvor ejeren af nogle nabojord Jørgen Joensen (husstand nr. 123, hvor Strøhøjgård er husstand nr. 125), bortfæster en lod af sin jord til insidder Christopher Larsen for 18 rdl. årligt. Ingen af de herrer kan skrive under selv. Der er nævnt et tidsrum på 10 år, men den gotiske håndskrift, som jeg ikke har fået tydet, røber ikke hvad der siden hændte, kun at Christopher Larsen efter de ti års fæste har ret til at afstå retten til jorden til tredjemand. Fæstebrevet bærer påtegninger helt frem til 1895. Da dokumenterne er endt på Strøhøjgård, er jorden det formentlig også.

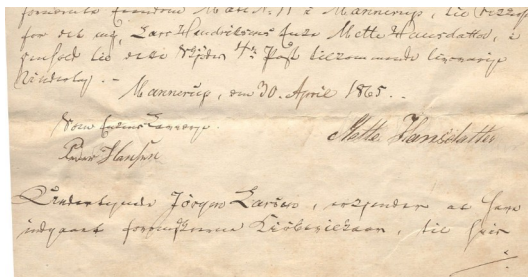
Mette Hansdatter blev gammel. Hun lever stadig i 1870, men i 1865 overdrager hun gården til Jørgen Larsen [18]. Hvorfor det blev ham og ikke en af hans fire ældre brødre, der fik gården, ved vi ikke. Brødrene er ikke døde, den 34-årige storebror Niels bor stadig på gården ved folketællingen i 1860. Han var ganske vist ugift, og derfor ikke den rette til at overtage gården, og det er også muligt at han er død i 1865, for Niels er den eneste, der ikke er tilgodeset ved familieoverdragelsen af gården.

Før svag til krigen 1864

Mette sikrer sig gode aftægtsvilkår på det skøde, hun den 30. april 1865 egenhændigt underskriver til Jørgen Larsen [18]. Gården er nu på godt 6 tønder hartkorn, og der stiftes stor gæld i den med skødet. Det forpligter nemlig Jørgen til at overtage gældsforpligtelser på i alt 6350 rdl. til sine fem søskende, 400 rdl. til gårdmand Hans Larsen i Manderup Mark, 1250 rdl. til Anders Larsen, 1250 rdl. til gårdmand Jens Larsen i Overdråby, 2200 rdl. til ungkarl Ole Larsen i Manderup og 1250 rdl. til Dorthe Larsen [18c], der på det tidspunkt er gift. Måske skulle Ole have mere end de andre, fordi disse allerede havde fået hjælp, da de stiftede bo. Ole fik endda yderligere 100 rdl. kontant i forbindelse med handelen. Når aftægtsbyrden medregnes, opgøres den samlede købesum til 9068 rdl. Eftersom heller ikke dette skøde er blevet transkriberet til latinske bogstaver, må detaljerne i det vente med at blive afsløret.

¹⁰ Formentlig far til den Lars Hansen [18a-1], der var Annas [9] fætter
Skibby-slægten.odt

Jørgen Larsen var muligvis lidt svagelig, da han blev født den 3. november 1839, i hvert fald blev han hjemmedøbt fire dage senere og først fremstillet i Skibby kirke 8. december. Ved folketællingen i 1860 bor den 21-årige Jørgen på Strøhøjgård sammen med sin 60-årige mor Mette Hansdatter, der nu har været enke i to år. Brødrene Niels, 34, og Ole, bor også stadig tjenestefolk er der så, Larsen, der er gift, og Frederiksen. Mistanken om, Jørgen Larsen påtager sig store forpligtelser over for sine søskende, da hans mor, Mette Hansdatter, i 1865 giver ham skøde på Strøhøjgård (tv. og øv.). Tre år senere belåner Jørgen gården (th.) for at finansiere opførelsen af de bygninger, den stadig består af 18, samt søsteren Dorthé, 24, hjemme. Desto færre nemlig kun fæstemanden Jens tjenestepigen Lise Sophie at Jørgen var lidt svagelig,

bestyrkes af den kendsgerning, at han blev syg kort efter indkaldelsen til deltagelse i krigen 1864, en kendsgerning som hans senere svigersøn Niels Rasmus, der til sin store ærgrelse selv blev kasseret på sessionen, vistnok fandt vanærende.

Men Jørgen Larsen var ikke svagelig, når det gjaldt Strøhøjgårds drift. Straks efter at hans mor har givet ham skøde på gården, begynder han de byggearbejder, der forandrer den helt: I 1866¹¹, samme år som datteren Anna fødes, står en ny grundmuret bygning færdig, og Jørgen opfører desuden nye avlsbygninger, dels grundmurede, dels af bindingsværk med stråtag, og dermed fik gården i årene 1866-75 det udseende, den også havde i Niels Rasmus' og Annas tid.¹² Oplysningen om disse byggearbejder betyder jo desuden, at den Strøhøjgård, vi kan se i dag, stort set kun har jorden og historien tilfælles med den gård, vi har papirer på tilbage til 1770.

Kønslivet på landbosamfundets bund

Jørgen Larsen giftede sig formentlig året før han overtog Strøhøjgård. Hans kone var Mariane Jacobsdatter. Socialt set må man nok formode, at Jørgen giftede sig nedad. Nok var Mariane af samme stand som han selv, men hendes familief forhold var umådeligt indviklede, de forstås bedst via skemaet "38 Jacob Andersens slægtsforhold". Marianes far Jakob Andersen [38] var søn af tjenestekarlen Hans Jacobsen [76]¹³, som havde avlet ham med en kvinde, der var gift med hans husbond. Hans Jacobsen var selv søn af bonden Jacob Jensen [152], der havde avlet ham med en bislåperske, slegfred eller hvad man kun ellers havde af fordømmende ord over kvinder, der havde uægteskabelige forbindelser. Dén Ingeborg Olsdatter [77], der i 1801 avlede Marianes far Jakob [38] sammen med tjenestekarlen - og som også fik en søn sammen med sin lovformelige mand, - var igen datter af en Karen Larsen [155], født 1732, som blev tidligt enke, og som folketælleren i 1787 finder boende i Skibby sammen med hendes blinde bror Lars, der nyder almisse af sognet. Her er vi nede på landbosamfundets bund. Marianes farfars far, Jacob Jensen [152], giftede sig aldrig med den unanvgivne kvinde, han avlede Marianes farfar med, men ægtede en kvinde, der havde været gift en gang før, og som i sit første ægteskab havde fået netop den søn, som senere blev gift med den kvinde, Marianes farfar, tjenestekarlen, havde lavet det barn på, som siden blev Marianes far. Som nævnt belyses snirklerne bedst med skemaet. Man forstår risikoen for indavl i de gamle landsbysamfund og for betydningen af det friske blod, der kunne komme til, når "der kom en soldat marcherende hen ad landevejen" og

¹¹ Danske Landmænd og deres indsats, Herning, 1947.

¹² Iflg. J.C.B. la Cour Danske Gaarde III samling, 4 bind, u. årstal, s. 185. Bogen må være fra 1917-19.

¹³ Hans Jacobsen kaldes ved folketællingen i 1845 "undertagsmand", det betyder hverken entreprenør eller bedemand, men aftægtsmand. Skibby-slægten.odt

udfordrede heksen, prinsessen og hunden med øjne så store som tekopper, eller hvad det nu virkelig er, der er kernen i eventyret.¹⁴

Om Marianes mødrene familie har vi kun, at hendes mor Maren Andersdatter [39] var født ca. 1811. Hun fødte Mariane [19] i Bonderup lige nord for Skibby den 18. april 1841; som ung hed hun Mariane Jacobsdatter, men senere kaldte hun sig Jacobsen. Mariane blev døbt i Skibby kirke den 20. april. Blandt fadderne var gårdejer Niels Andersen, Manderup, søn af den mand, Marianes farfar gjorde til hanrej, da han avlede Marianes far med Marianes farmor. Ingen af parterne har båret nag.

Mariane voksede op på gården i Bonderup, hvor både hendes far, farfar og farfars far var fra. Hendes storebror Jens Jacobsen var født ca. 1837, og hun fik i 1842 en lillebror Anders. Året før Marianes fødsel finder folketælleren hendes forældre Jacob og Maren i Bonderup, vistnok i en vis velstand, parret på hhv. 39 og 29 år har kun ét barn, Jens på tre, men hele fire voksne tjenestefolk, to piger og to karle. Desuden har de Marianes farfar og farmor på 59 og 78 år boende hos sig. Seks år før havde de to også fire tjenestefolk og Jacobs forældre boende. Ved folketællingen i 1845 er situationen den samme, selvom farmor Ingeborg nu er blevet 82, en sjælden alder for den tid.

Mariane døde tidligst i 1916, tolv år senere end sin mand. Måske har Jørgens køb af Strøhøjgård og de deraf afledte forpligtelser over for brødrene og søsteren samt ikke mindst nybyggeriet tyngt for hårdt. I hvert fald har vi stadig den panteobligation, Jørgen underskrev tre år efter overtagelsen af gården, hvor han belåner gården i Roskilde Sparekasse med 3000 rdl. Denne hæftelse bliver gården aldrig fri af i hans ejertid, han prolongerer gælden i 1888, og pantebrevet aflyses først, efter at hans svigersøn Niels Rasmus [8] har overtaget den ved ejerskiftet i 1894.

Skibbys fineste villa

Jørgen og Mariane fik såvidt det har kunnet opspores kun tre døtre og ingen sønner. Anna Maria Jakobine Larsen [9] blev født 29. maj 1866, Laura Larsen [9a] kom til 26. maj 1869, og Nicoline Sofie Larsen [9b] må være født 1872. Laura blev gift med hestehandler Jens Tolver Jensen (f. 3.4.1868, d. 8.4.1918), og hun døde først 16. august 1954. Hun var altså enke det meste af sit liv. Hun og Jens Tolver har oprindeligt Manderupgård, men ikke længe før det tidspunkt, Jens dør, opfører de villa Lindely i Skibby¹⁵, en af de få gamle bygninger i byens centrum, som til dato har undgået nedrivning eller hensynsløs modernisering, og som nu står som en af byens fineste. Manderupgård overdrages til Niels Rasmus' brorsøn Peter Willum Jensen. Laura er kirkeværge, hun er, som billedet viser, ikke køn, og hendes sind er til strid, hvilket viser sig, da Anna efter at have solgt Strøhøjgård flytter ind i "Lindely" og siden vælger at flytte ud igen.

To af de tre Strøhøjgård-døtre: Annas søster Laura (222, th.) blev gift med hestehandleren og dermed kone på Manderupgård (246, ovf.), men hun blev tidligt en velstående enke. Mf. Annas søster Sofie (220).

Mens der ingen gravsten findes over Anna på Skibby kirkegård - ligesom den mindsten, der i 1916 blev sat over Niels Rasmus Jensen er fjernet "af familien", - troner Laura Tolver Jensens og hestehandler Jens Tolver Jensens gravmæle endnu som kirkegårdens største, med solide søjler og kæder omkring gravstedet og med et

¹⁴ H.C.Andersen "Fyrtøjet". Den kække soldat gnider ikke som Aladdin på lampen, men tænder lighteren, nærer ingen frygt og får både penge og pige, efter at han har dristet sig ned i en mørk forsnævring og aflivet en gammel heks.

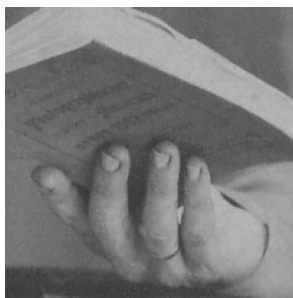
¹⁵ matr. nr. 10f, nu Hovedgaden 68a, ejes af byens fotograf og fotohandler.

fornemt bronzerelief af hestehandleren. Det tilsvarende bronzerelief af Niels Rasmus hævdes stadig at være i slægtens besiddelse.¹⁶

Om Nicoline Sofie, der for Villum [4] var "tante Sofie"¹⁷ ved vi næsten intet, men hun var muligvis gift med en Lars.

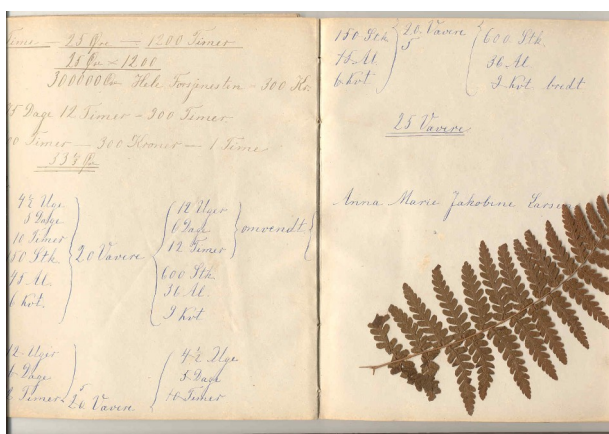
Laura hos fotografen F.E.Hansen i Frederikssund i sit fineste tøj ca. 1885 (221, tv., nf.). Som Lauras negle på udsnittet viser, var det ikke boglæsning, der skabte smør på brødet på Strøhøjgård.

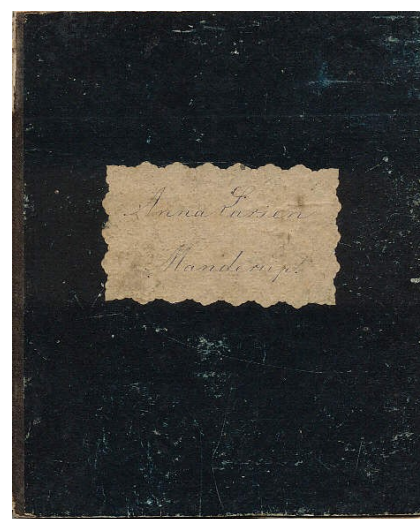
Villa Lindely ved Skibbys hovedgade, (237) enkesæde for Laura og hjem også for enken Anna, indtil hun ikke mere kunne holde søsteren ud - og flyttede fra asken i ilden.

Panteobligationen fra 1868 kunne godt tyde på en smal økonomi efter overtagelsen, og det bekræfter folketællingen fra 1870, hvor Jørgen og Mariane godt nok har en tjenestekarl på 21 og to tjenestepiger på 19 og 15 - mindre kunne næsten ikke gøre det i en landhusholdning med to små piger på tre og et år - men desuden to logerende, de gifte arbejds mænd Anders Alfassen og Jens Jørgensen Hansen. Deres koner nævnes ikke. På gården bor også aftægtskone Mette Hansdatter [37]. Siden går det fremad. Ved folketællingen ti år senere er begge de logerende væk, og det samme er Mette Hansdatter, vi må gå ud fra, at Jørgens mor er død, omend aftægtsforpligtelsen først slettes af tingbogen, da Niels Rasmus overtager gården. Der er nu to tjenestekarle og én pige, i 1890 er der kun to karle.

Jørgen Larsen sælger i 1893 Strøhøjgård til sin svigersøn Niels Rasmus Jensen, og beskrivelsen fra hans ejertid er i bogen om ham. Her koncentrerer vi os nu om hans kone, gårdarvingen og landbokonen Anna Larsen, som helt klart er den af vore fire oldemødre, vi ved mest om, fordi vi har bunkevis af materiale fra hendes egen hånd; mest værdifulde for tegningen af Annas portræt er de mange breve, hun skrev til Niels i 1915-16, da han var ved fronten, og som hun fik retur, da han var faldet.¹⁸

Annas regnebog (233, 232) fra omkring 1875 er vistnok kun bevaret, fordi hun siden brugte de blanke sider bagi til at skrive madopskrifter på. Det pressede bregneblad ligger urørt gennem mere end 125 år.

Anna Marie Jacobine Larsen blev født 29. maj 1866 og døbt i Skibby kirke den 24. juli. Hendes forældre, gårdejer Jørgen Larsen og hustru Mariane f. Jacobsen er taget ned ad bakken til dåben i den store kirke, bygget i købstadsstørrelse, den sommerdag, hvor byggeriet af gårdens nye bygninger var ved at være færdigt. Dengang

¹⁶ Oplysningerne om fjernelsen af mindesten og bronzerelief er fra Frederiksborg Amts Avis 1966

¹⁷ Han havde også en faster Sofie, se kap. 1

¹⁸ Afskrifter af de fleste af Annas og Niels Rasmus' breve er samlet i tillægget "Oldefars breve" Skibby-slægten.odt

havde Strøhøjgård sig eget store gravsted på kirkegården, og måske havde Jørgen og Mariane også faste pladser i kirken pænt fremme på rækkerne, da de lod deres førstefødte døbe - dengang uden at vide, at de aldrig ville få en søn, så at det skulle blive Anna, der blev arving til gården.

Annas breve viser en sirligt præcis håndskrift, et sprog og en formuleringsevne, som er langt over normalt gårdejernniveau. Hendes personlige format røbes allerede af den skolebog fra 1870'erne med håndskrevne regnestykker, som fik lov at overleve, formentlig fordi hun senere har skrevet en strikkeopskrift og talrige madopskrifter på dens blanke sider. Siden har en anden brugt de bageste sider til stenografiske referater, som ikke har kunnet tydes, men årstallene 1918 og 1929 kan læses. Anna har været en mønsterelev i skolen. Udregningerne er fejlfrit opført, side efter side redegøres for høns og æg, mænd og arbejdstimer, tønder hartkorn, alen og pund smør, skolen i Skibby har givet sine elever kontante og erhvervsrettede kundskaber. Anna var til mere end det. Mellem to sider, hvor vævere og deres arbejds lønninger er regnet ud, finder vi et tørret bregneblad, så ubeskadiget som da Anna lagde det der for 125 år siden.

Bryllup i dølgsmål

Anna blev gift med Niels Rasmus Jensen den 29. april 1891. Men vielsen fandt sted i Skt. Johannes kirke ved Sankt Hans Torv på Nørrebro i København. Bag denne kendsgerning ligger et lidenskabsdrama, som vi ingen skriftlige overleveringer har om. Vi må nøjes med at tænke selv:

Når en velstående landbofamiliens ældste datter brød traditionerne om at lade sig vie i sin hjemby med påfølgende bryllupsfest hos sine forældre, og når en ligeledes rimeligt velsitueret landbosøn fra samme sogn dristede sig til at absentere sig med pigen for at gifte sig med hende i hovedstaden var det en skandale, som kun kan skyldes, at forældrene har modsat sig ægteskabet. Og det har de gjort, selvom de vel på den tid må have vidst, at Anna var gravid. Fire måneder efter brylluppet føder hun sit første og eneste barn, Villum. Endnu da hun døde i 1938 opbevarede Anna nogle af Niels' kærestebreve fra 1880'erne, det første skrev han fra København¹⁹, da han lige var fyldt 20 år til sin 18-årige kæreste; det emmer af fordækt lidenskab og romantik. Niels skriver sågar et kærlighedsdigt til hende, det var der ikke mange landbopiger, der fik. "Kære Anna jeg tog da hjem for otte dage siden med det håb at jeg måske kunne komme til at tale med dig, men du ved jo det har ikke ladet sig gøre". Han beklager, at et hemmeligt stævnemøde "på Produktudstillingen" ikke har kunnet gennemføres og håber nu, de kan ses i Ringsted. Affæren ender med, at Niels drager til Fremmedlegionen i Afrika i fire år, men kærligheden mellem dem består denne ildprøve, og at den aldrig slukkes, kan læses af de breve, den 50-årige Anna skriver til sin mand i det forår, hvor de ville have kunnet fejre sølvbryllup, da han for anden og sidste gang har forladt hende.

"Kæreste Anna, lad os håbe vi snart kan nå den tid da vi ikke behøver bryde os om alverdens sladder", skriver Niels til hende i 1884. Hans håb var øjensynligt ikke gået i opfyldelse syv år senere, da han som 26-årig og Anna, nu knapt 25 år, siger ja foran præsten ved Sankt Hans Torv i kirken, der i dag står ganske som dengang. Til gengæld gav som nævnt en så håndgribelig årsag som svangerskabet grund til at tilsidesætte sladder.

Det kunne virke som et lidt omvendt ægteskab. Ikke den kontante og resultatorienterede mand, der erobrer en romantisk og sjælfuld kvinde. Den romantiske part var Niels. Samme år som hun modtager det nævnte brev fra København med linjerne

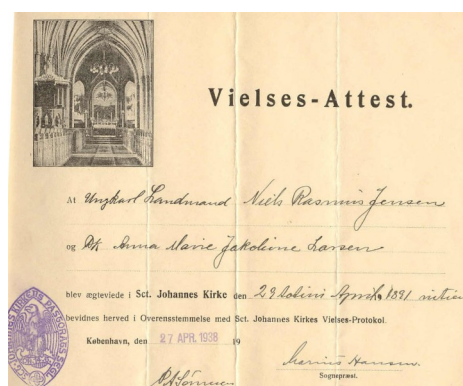
Skjønne Anna med de lyse Lokker, Med de dybe klare Øjne blaa, Altid dig end hvor jeg vanker, Altid dig jeg tænker paa

skriver Anna den første opskrift ind i sin solidt indbundne *Kogebog fra 1884 til Dato:*

1. Lagkage.

1 Pd Æg, 1 Pd. Smør eller Margarine, 1 Pd. stødt Melis, 1 Pd. Flormel og ½ Theskefuld Hjortetaksalt.

Særligt smuk var Anna ikke. Et ungdomsbillede viser hende med stramt tilbagestrøget hår med midterskilning, det røber alt for godt hendes for store ører. Hun har en lidt for bred overlæbe, og pasbilledet af

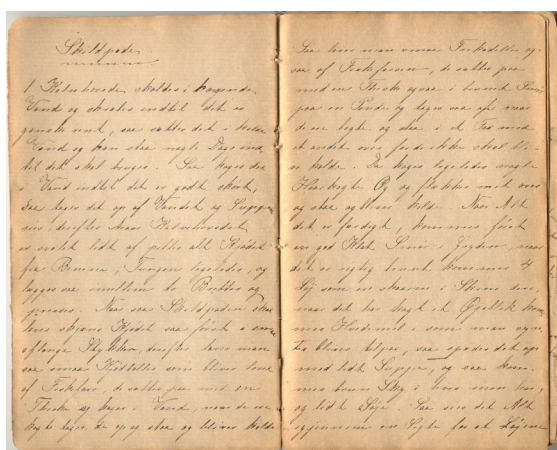
Intet bryllupsfoto, ikke et ord om bryllupsfestligheder har vi fra vielsen i hovedstaden fjernt fra hjemegnen, kun attesten. (254)

¹⁹ under et aldrig fuldført studium på Landbohøjskolen
Skibby-slægten.odt

Anna fra 1922 viser en firskåren matrone, som er lidt svær at forbinde med æterisk tilbedende kærestebreve og ømme digte. Men Niels var heller ikke bare romantiker. Anna var jo arving til den store gård, hvis jord stødte op til hans egen fars. Hun var et rigtigt godt parti. Måske er denne kendsgerning nøglen til forståelsen af både Niels' sværmeri og til modstanden hos Annas forældre.

Man tager et kalvehoved...

Romantik eller ej, Anna synes at være sindbilledet på en rigtig landhusmoder. Hun har efterladt hele to kogebøger, håndskrevne fra først til sidst; de viser en hel del om en velstand, som Annas forfædre på Strøhøjgård ville have måbet over. Nå ja, hendes far dør først 1901, og moderen lever endnu længere, så måske har de fået del i glæderne, som f.eks. "Stegte kalkuner - Kalkunerne pilles og skoldes, derpå skæres de op og vaskes godt op...". Een kalkun alene er mad til 10-12 personer. Eller "Skildpadde - 1 Kalvehoved skoldes i kogende vand og skræbes indtil det er ganske rent, så sættes det i koldt vand og kan stå nogle dage indtil det skal bruges. Så koges det i vand indtil det er godt skørt, så tages det op af vandet og suppen sies. Derefter når kalvehovedet er svalet lidt af pilles alt kødet fra benene, tungen ligeledes, og lægges så mellem to brætter og presses..." Eller "Sort pølse - Blodet sies allerførst gennem dørslaget og kommer så i en gryde, da kommer de fineste gryd man har i blodet...". Bøgerne rummer et betydeligt element af kager, der viser, at tomme kalorier ikke var nogen skrækvision på Strøhøjgård. Eller se opskriften på en rigtigt fed sovs: "Æggesovs - 10 æggeblommer røres til de er tykke, deri kommer 1 skefuld kartoffelmel, saften af en citron, 4 kvint²⁰ smør, 2 skefulde sukker og ½ pot vand²¹."

(219) Anna og Laura (th.) hos fotografen i ens tøj; Annas opskrift på forløren skildpadde (236) og pigen på Strøhøjgård, Agnes, som hun nævner i sine breve til Niels 1915-16 (227, th.)

Kogebogen viser også lidt om, hvor selvhjulpne man var på landet før 1. verdenskrig: "Sæbeopskrift: - 12 Pd. fedt eller talg smeltes i en gryde, dernæst kommer 2 pottes koldt vand samt 4 flasker sæbelud i gryden igen. Når det koger, kommer lidt efter lidt det smeltede fedt deri og koges sammen i fem minutter. Det står i gryden til næste dage. Skæres i små stykker og kommer i en stor gryde. 25 pottes kogende vand kommer lidt efter lidt over i massen, til det hele har formet sig, så det ligner rabarbergrød, når den øses op. Af denne portion bliver 60 Pd. sæbe. Genstandene hvori sæben øses op vædes med koldt vand." Anna må have brugt gruekedlen.

Hun har også nedskrevet menuen til en "almindelig frokost". Den lyder: "Kold kalkunsteg, rullepølse, spegepølse, benløse fugle, varmt: æg i madeirasky, medisterpølse, stuede grønærter, kartoffelsalat". En middag lyder som følger: "Napoleonssuppe med kødboller, kogt røget skinke med stuede snitbønner og grønærter, stegte kalkuner med brun sovs og brunede kartofler, æblekage i fad og æblekage med revet brød." Så var vist selv en fodermester helt mæt.

Som andre landhusmødre var det Anna, der stod for en del af gårdens økonomi. En side i kogebogen rummer tilløb til regnskab for 1898: "Januar 16 kr. 11". Og i 1906: "Januar, solgt æg for 9 kr., Februar, æg for 3 kr. 25 øre, æg for 1 kr. 62 øre". Samme år forsøger hun et fuldstændigt husholdningsregnskab, der antyder, hvor få varer man var nødt til at købe udefra på en god gård:

1906

²⁰ 1 kvint er 5 g

²¹ 1 pot er 96,6 cl.

Januar

5. Bageren i Frederikssund	1 kr. 65 øre
Tvebakker	35 øre
Blikkenslageren	2 kr. 50 øre
Øl fra Hyllinge	1 kr. 25 øre
12. Frederikssundbageren	1 kr. 25 øre
Smørbøtten	10 øre
Apoteket	35 øre
Bageren	45 øre
17. Sara	1 kr.
Johan til en Frederikssundrejse	1 kr. 50 øre
Til H. Dinesens røgter	25 øre
Frimærker	25 øre
24. Frederikssundbageren	1 kr. 40 øre
Frøken Jensens kokebog	3 kr.
1 Billede indrammet	85 øre
Købmand Petersen	60 øre
The på apoteket	75 øre
Slagteriet	3 kr.
Frederikssundbageren	1 kr. 25 øre
Frimærker	50 øre

Februar-regnskabet afviger ikke meget. Af og til giver Anna 10 øre til "en rejsende". Bagerregningerne tyder på, at man ikke selv bagte rugbrød på Strøhøjgård, ligesom gamle dages egenproduktion af øl var hørt op. Salt, gær, tobak, te og kaffe hørte til de få ting, der ikke blev selvproduceret.

Anna i 1922, fotograferet til passet (209, tv.) og Laura som hun så ud, da hun var enke i Villa Lindely (204, mf.), og nok kunne lokkes i positur med sølvtojet uden for. Billedet ø. th. (216) af Strøhøjgård brugte Anna og Niels som postkort. Nederst (228) gården fra en anden vinkel.

Af Annas breve til Niels fremgår det, at hun også havde god fornemmelse for gårdens hovedøkonomi: Salg af korn og kreaturer, køb af foderstoffer, aflønning af folkene osv. Og nok skriver hun indgående om lokale festers herligheder, men hun glemmer ikke præcise angivelser af gavers værdi og menupriser. Som yngre synes hun at have haft megen omgang med venner og naboer, i hvert fald er mange opskrifter forsynet med ophavskvindens navn i parentes. Og de opulente opskrifter er næppe nedfældet bare for teoriens skyld. Anna har altså alle forudsætninger for både at styre gården alene og trives i lokalsamfundet efter Niels' død. Når det ikke går, skyldes det, tyder brevene på, et meget stærkt savn af Niels, ikke bare som ægtefælle og mand, men som partner i det arbejdsfællesskab, landmandsægteskaber også er - og så måske også, at hun - viser brevene - ikke mere går så godt i indgreb med sognets øvrige befolkning mere, efter at Niels er rejst til fronten. Det har næppe virket gloriøst, at Niels forlod hende og deres gård for at drage i krig for et fremmed land, snarere har Anna inderst inde følt det en smule ærekrænkende for hende.

Et nøjere indblik i Annas liv før hun blev enke kan hentes i "Oldefars breve". Selvom Annas breve alle er fra februar-maj i Niels' dødsår 1916, giver de mange glimt af hendes tilværelse, som den havde formet sig i årenes løb.

Strøhøjgård vrages

Så indtraf da den katastrofe, hun havde frygtet en hel vinter: Budskabet om, at Niels er faldet ved Verdun den 6. april 1916, når hende først i maj, hendes seneste ti breve til ham returernes fra Frankrig påstemplet en besked om, at adressaten ikke har kunnet nås. Konkrete efterretninger har vi ikke, men man må forestille sig, at Anna har drevet gården videre alene i den stærke medvind, den brølende krigskonjunktur gav dansk landbrug, men at det bratte prisfald efter våbenstilstanden 11. november 1918 hurtigt har presset hende til salgsbeslutningen. Et pres har der helt givet også været fra hendes ikke-landbrugsinteresserede søn, den nygifte premierløjtnant, hvis unge frue, grossererdatteren fra Vesterbrogade, der dansede Charleston iført sækkekjole og lang halskæde og røg cigaretter gennem et ravrør,²² så afgjort heller ikke var interesseret i en fremtid med kvægbesætninger og foderstoffer. Det unge par satsede på Villums militære karriere, der i begyndelsen tegnede fint på garderhusarernes kaserne i Næstved.

Ti breve nåede Anna at skrive og få returneret fra den franske hær, før hun fik underretningen om hans død. Uåbnede af Niels, men gennemlæst af den britiske censor på transitturen gennem England. Dette postede hun på dødsdagen den 6. april 1916. (208)

Medens verden brænder om Danmarks vugge, rejser en forlægger rundt og tegner subscriptions hos danske gårdejere til et værk om deres bedrifter. I dette²³ får Strøhøjgård følgende omtale:

Strøhøjgaard

Tlf. 40 over Skibby Central

Ejerinde: Enkefru Anna Jensen, f. Larsen, født på Ejd. 29/5 1866, har overtaget Gaarden efter sin Mand, Niels Rasmus Jensen, der var født i Skibby Sogn 5/10 1864, han deltog som Frivillig i Verdenskrigen paa fransk Side og faldt i 1916, i sine yngre Aar havde han gjort Tjeneste i den franske Fremmedlegion.

Matr. nr. 11 af Manderup. Hartkorn 6 Tdr. 6 Skpr. 1½ Alb. Ejd.skyld 30.000 kr. Brandassurancesum for Bygn. 21.259 kr. Areal 52 Tdr. Ld., deraf Ager 50, Huse 1, Have og Gaardsplads 1. Agermarken drives i en 8 Marksdrift: Havre, benyttet Brak, Vintersæd, Byg, Rodfrugter, Byg og Blandsæd og 2 Aars Græs. Jordens Bonitet er overvejende Lermuld. Der holdes 16 Køer, 11 Stkr. Ungkvæg og Kalve, 1 Tyr af rød dansk Race, 4 Heste og 2 Plage. Sidste Aar solgtes c. 40 Fedesvin.

S. er en Slægtsgaard i den nuv. Ejerindes Familie. Den er Arvefæste under Stamhuset Selsø. Niels Rasmus Jensen overtog Gaarden 1893 efter sin Svigerfader Jørgen Larsen, der havde faaet den efter Lars Henriksen.

Bygningerne er opførte af Jørgen Larsen. Hovedbygning af Grundmur med Tegltag, Avlsbygninger delvis af Grundmur og dels af Bindingsværk med Straatage. Gaarden ligger højt med god Udsigt midt på sine bølgeformede Jorder. Paa Ejd. er installeret eget Vandværk og Vindmotor.

Bogen giver følgende tal for de større gårde i Skibby sogn: Strøhøjgård 6/6 tdl hartkorn, Kykkesgård 4/5, Jorsnekærgård 8/2, Myregård 5/5, Ballegård 7/2, Søhøjgård 5/7, Pilehavegård 8/4, Chr. L. Rasmussens gård 8/3 og Manderupgård (ejer: Laura Tolver Jensen) 8/2. Annas søster sad således på et større hartkorn. De to søstre blev enker næsten samtidig.

²² fortalte hun mig i 1960'erne ved gennemkikning af familiens fotoalbums

²³ J.C.B. la Cour Danske Gaarde III samling, 4 bind, u. årstal, s. 185. Bogen må være fra 1917-19. Skibby-slægten.odt

Anna har øjensynlig i begyndelsen haft til hensigt at beholde gården. I januar 1918 lader hun skifteretten lyse skøde i hendes eget navn. I november samme år låner hun 4000 kr. i Roskilde Sparekasse mod pant i gården. Men pr. 1. juli 1919 sælger hun til den 29-årige Alfred Andersen fra Slagslunde for 92.000 kr med 42.000 kr. i udbetaling. Den seneste offentlige vurdering er 38.000 kr. Andersen finansierer købet ved at låne 26.000 kr. i samme sparekasse mod pant i gården. Desuden formår han at få Anna selv til tage et pantebrev på 24.000 kr., der er afdragsfrit og uopsigeligt i ti år. Han skal bare betale hende 4½ pct. i rente.

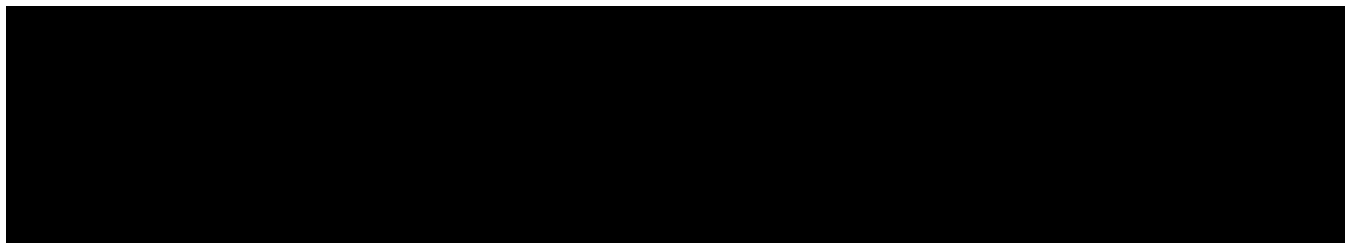

(211 og 212) Strøhøjgård
fotograferet aug. 1978,
billedet th. fra indkørselen
kan sammenlignes med
postkortet fra samme vinkel
fra Annas tid.

Med i handelen følger 6 heste, 11 køer, 18 ungdreuer, 2 grisesøer, 14 smågrise og halvdelen af høns og andeholdet. Desuden beholdningen af hø og halm, kartofler og roer samt sæd, gødning og brændsel, alle maskiner og redskaber og "tre opredte folkesenge", Alfred Andersens slægt ejer stadig gården, hans sønnesøn har endda taget navnet Strøhøj-Andersen. Strøhøjgård er altså en gård i fortsat drift, da Anna sælger, ikke et nedkørt landbrug. Men den lille svinebesætning og lånet i Roskilde Sparekasse tyder på, at Anna har haft svært ved at få driften til at løbe rundt. Den 20. december underskriver Anna og Alfred det endelige skøde på Lindholm. Stamhuset er fortsat involveret i overdragelsen af sine gamle arvefæstegårde. I skødet frafaldes retsanmærkning om, at jagten på Strøhøjgårds jorder er forbeholdt Selsøes herskab. Det betyder bare, at begge parter forlods anerkender herremandens gamle jagtret.

Anna begår to store fejl

Nu begår Anna to store fejl, som kommer til at formørke hendes livsaften. I stedet for at bygge et hus til sine gamle dage nede på den grund midt i Skibby, hun har anskaffet sig, flytter hun ind på et par lejede værelser hos sin søster i Villa Lindely. Og i stedet for at sikre sin egen tilværelse bruger hun en mindre formue på at tage på dannelsesrejse gennem Europas rygende ruiner med sin søn og svigerdatter, og lader sig i det hele taget økonomisk udnytte af Villum. Havde hun så blot bedømt sin søster rigtigt. Men samboet mellem de to enker går så dårligt, at Anna må flytte. Og heller ikke nu bygger hun på grunden, om det så skyldes manglende midler eller et fortsat pres fra Villum.

I sine breve beder Anna ustandselig Niels om praktiske råd. Uden dem svigter hendes dømmekraft. Og Villum synes at gøre alting værre. Allerede af Annas breve til Niels fremgår det, at Villum beder om og får tilsendt penge. Da han i påsken 1916 (hvor familien endnu ikke ved, Niels er faldet) har sine kammerater fra officersskolen med hjemme på besøg på gården er det med indkøb af dyre cigarer og servering af rødvin, portvin og madeira til den søndagsmenu, Anna får lov at servere.²⁴ Premierløjtnanten og hans unge frue vælger at lade deres toårige søn blive hjemme, da de, for Annas regning, tager hende med på den store tur gennem Tyskland til Frankrig. Og i sine forsøg på at stampe penge ud af sin gamle mor, prøver Villum langt senere, i 1930, da Anna er flyttet ind hos ham i Brønshøj, at sælge hendes grund i Skibby, hvilket fører til en kostbar retssag, hvor køberens krav på grunden bliver afvist, fordi Villum handlede uden sin mors indforståelse.

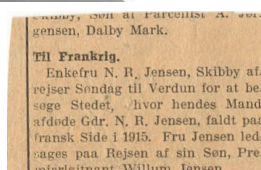
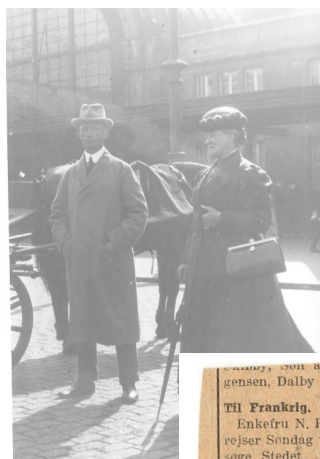
Det hele ligger nu i form af en række gamle papirer i Annas mappe i slægtsarkivet. Ansøgningen om enkepensionen varede et par år. Hendes pas fra 1922 er det eneste af dem, der vidner om den store rejse. Udlandsrejser var for de få dengang. Annas afrejse er en begivenhed, der får en notits i den lokale avis.

²⁴ Annas brev til NR af 23.4.16

Den store rejse

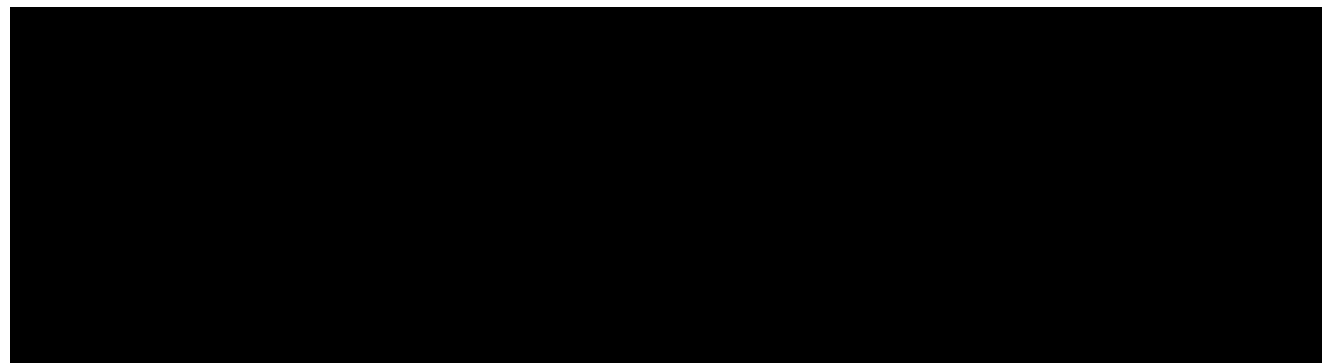

Anna og Villum i charabanc i Metz, Frankrig, (201, tv.) og foran Hamborgs hovedbanegård (202, mf.) Annas pas med udrejsestempel fra Gedser og Warnemünde aug. 1922 og avisnotitsen om enkefru N.R. Jensens udlandsfærd.

Og så rejser altså den 56-

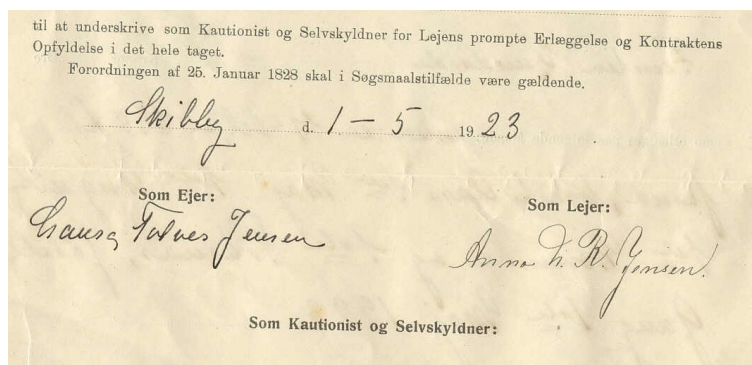
årige enkefrue, 168 cm høj, kraftig af bygning, med blondt hår og gråblå øjne med færgen fra Gedser til Warnemünde den 20. august 1922 for at vende hjem igen den 3. september. Optegnelser om rejsen er ikke bevaret, kun nogle få fotos. Formålet var jo at dvæle ved det sted, Niels var faldet, og at opsøge den mindsten, der var rejst for danske faldne på fransk side. Men de eneste to erindringsglimt, der er fastholdt, er dem, svigerdatteren siden fortalte sit barnebarn. Hun huskede blandt andet hyperinflationens Tyskland. Det var dengang sedlerne lød på millioner og milliarder af rigsmark, fordi sejrsmagterne med krav om skadeserstatning i guldfrancs havde presset Weimar-republikkens økonomi i spåner (en fejl, der ikke blev begået efter 2. verdenskrig, hvor Marshall-hjælpen og en manglende fredsslutning afværgede tilsvarende katastrofer).

Den 1. maj året efter flytter Anna så ind hos søsteren, enkefru Laura Tolver Jensen i Villa Lindely, hun får "et værelse i stueetagen og to værelser i loftsetagen, det ene i den nyopførte frontspids mod vest, det andet i den søndre gavl mod øst samt plads til et skab i loftsgangen. Samtidig skal der være plads i staldbygningen til forskelligt, som kunne ønskes opbevaret, samt plads til brændsel. Lejeren skal have fuld pension, hvilket er indbefattet i lejemålet." Alene det, at de to søstre finder en så detaljeret lejekontrakt på officielt papir nødvendig, varslers måske de kommende misstemninger. Lejen er 375 kr. i kvartalet. Alfred Andersens pantebrev giver Anna en halvårlig renteindtægt på 540 kr. Værdien af hendes franske pension på 675 francs årligt falder hastigt. Mens francen under krigen var 75 øre værd, er den i 1928 faldet til 14 øre. Det skyldes ikke kun et kaotisk efterkrigs-Frankrig, men også Venstre-statsminister Madsen-Mygdals ønske om "den ærlige krone", der ved en hårdhændet deflationspolitik skulle have sin guldindløselighed tilbage. Det fik den, men prisen var faldende lønninger, lavere importindtægter for bønderne og altså lavere værdi af udenlandske indkomster som Annas. Da Stauning får magten, går man tilbage til inflationspolitik, i 1932 står francen i 29 øre.

Krise og skilsmisse

For nogle var det "de brølende tyvere". Men mens de livsglade hovedstadscirkler dansede, så stumfilm og *cyclede*²⁵ var det nu helt forbi med de fede krigstider på landet, som dengang man serverede overflødigshorn og champagne i Skibby.²⁶ De hårde tider har måske sat præg på atmosfæren i Villa Lindely. Det begyndte godt nok, der findes et foto af en glad Anna med barnebarnet fra omkring 1924, men det ender galt, efterhånden som verdenskrisen strammer til og ender med Wall Street-krakket i 1929, mens sønnens ægteskabskrise ender med skilsmisse i 1930. Det eneste vidnesbyrd om Skibby-slægtens endelige afsked med den egn, hvor vi kan spore den tilbage til 1732, har vi fra et brev, fru Bodil von Mehren²⁷ skrev fra Østerbrogade 110 den 12. januar 1932. Brevet er først revet midtover, og så alligevel gemt.

Anna med barnebarnet Knud Erik (205.tv., 225.mf.), sidstnævnte muligvis fra haven i Skibby. Tegning af Laura fra 12. juni 1923 (231) og underskrifterne på lejekontrakten fra Villa Lindely et par måneder tidligere (251)

Tak! Kære Fru Jensen for Deres rare Brev. Det gør mig så ondt at høre, De har så mange Sorger; jeg har jo nok hørt lidt om, at De var kommet fra Deres Søster til Deres Søn; men rent bortset fra, at det er trist, Deres Søns Ægteskab endte så uheldigt - hvilket jo næsten snart er det almindeligste - i disse vanvittige Tider - så synes jeg at det er et stort uvurderligt gode for Dem, at De får lov at være noget for Deres så højt elskede Søn. Tænk! at hygge og ordne for ham; herligt; påskøn det hver Dag, indtil der igen kommer en forhåbentlig mere passende Kvinde og tager ham, det er jo Livet og Livets Krav! - men vær glad så længe De får lov at være "Kvinden" i hans Liv!

Nå! Det var nu ikke altid så morsomt hos Deres Søster, De ved, jeg personlig sætter megen Pris på Deres Søster; men vi har aldrig behøvet "prøve Kræfter" om jeg så må sige. Hun er for stærk i alt, til De og hun kunde gå "i Spænd" til daglig, selvom De holder aldrig så meget af hinanden. De er for blød, for blid, måske lidt for svag; men det er alt det der gør vi holder af Dem! Men husk nu hvad jeg siger; kommer De igen i havn i Deres kære Skibby - så hellere 2 Værelser et hvilket som helst andet Sted end hos Deres Søster!...

²⁵ Tidligere generationer udtalte ordet 'siklede'

²⁶ Annas brev til NR af 2.4.1916

²⁷ Hvem hun er ved jeg ikke, men brugen af bolle-å sås dengang mest hos kulturradikale og pro-nordiske, antityske. Senere i brevet skriver hun, at det er tre år siden hun sidst var i Skibby.

Gaggag, Anna, barnebarnet og Villum på udflugt ca. 1929-30 (218) og Anna på skovtur med svigerdatteren (234), på begge fotos synes Annas livsglæde at være behersket.

I 1930-31 følger så den pinagtige sag, hvor Anna stævnes til at møde i Frederikssund Ret af blikkenslagermester H. Jentsch, Skibby, fordi hendes søn havde solgt hendes grund i Skibby til blikkenslageren for 3000 kr. Efter ti måneder falder dommen, der lyder på, at slutsedlen er ugyldig, fordi sønnen ingen fuldmagt havde til at sælge grunden. Blikkenslageren må betale 150 kr. i sagsomkostninger. Under sagen hævdes det, at de 3000 kr. kun er halvdelen af grundens værdi. Samme sommer som dommen falder, bytter Anna pantebrevet i grunden til kontorchef Nielsen ud med et, hvor hendes søster er kreditor. Men i 1935 har hun endeligt opgivet håbet om at "komme i havn igen i sit kære Skibby". Hun sælger grunden til dyrlæge L.A.Pedersen²⁸ for 3375 kr. Er hun igen blevet snydt? Året efter belåner dyrlægen den i Roskilde Sparekasse for 11.000 kr., men da er det hus, som endnu står der, formentlig opført.

Ganske ene herinde i stuen...

I 1931 - altså samtidig med at hun opgiver at bo i Skibby og flytter ind hos sin søn i Brønshøj - indtræffer er lyspunkt i Annas økonomi, den franske legation meddeler hende, at hendes pension stiger fra 449 til 724 francs i kvartalet, fordi den er gjort skattefri. Så hun får lidt bedre råd til gaven til barnebarnets konfirmation, hvad den var ved vi ikke, men lykønskingskortet med hendes spinkle skrift er bevaret, ligesom flere af de postkort, hun sendte ham. Mens han fra sin mormor [11] modtog breve, der er skrevet med en næsten ulæselig blyantskrift i et usammenhængende sprog uden egentlige sætninger, bevarede hans farmor sin sirlige skrift og sit præcise letlæselige sprog til det sidste. Der står ikke meget på postkortene, farmor længes efter at se sit barnebarn, og det gode forhold er gensidigt. I september 1936 skriver hun "Mange tak for de dejlige asier, du skaffede mig, de var

Annas sidste postkort, sommeren 1938 (230), til barnebarnet, dernu er flyttet fra Ordrup til Vesterbro. Postkort med udsigten fra Annas og Villums lejlighed i Brønshøj (nu Primulavej), Grøndalskirken ses tv. (207). Anna som gammel (235)

efter mit ønske, grønne, friske og en passende størrelse havde de. - Jeg har været inde i byen i dag, men jeg bliver så træt af den tur, jeg kan mærke at jeg bliver gammel..."

Måneden efter har barnebarnet været hos hende uden at træffe hende hjemme, og hun beder ham til spisning næste søndag. Til sin 17 års fødselsdag et par uger senere får han brev fra sin ensomme farmor. Villum farter altid omkring, han er blevet repræsentant, men åbenbart med et nyt produkt, som hans søn ved sit forrige besøg har misbilliget. "Jeg tror, at da han hørte din mening om det nye, lod han det være". Mens Villum er i Vordingborg og

²⁸ Laurits Andreas P. var fra Bornholm og kompagnon med den dyrlæge Thamdrup, hvis søn Ove Thamdrup fortsatte deres praksis og stadig bor i Skibby.

alle Annas slægtninge og gamle venner er i Hornsherred, sidder Anna på førstesalen i Brønshøj og kikker på vejret: "...der er nylig kommet en ordentlig byge, så det blev ganske mørkt, jeg gik så ud i køkkenet og lavede mig en kop caffe, og sad ganske ene herinde i stuen og nød den".

Sin sidste sommer fik Anna lov at tilbringe en tid i Villingerød mellem Dronningmølle og Hornbæk. "Har det udmærket, det er bare lidt koldt. Håber vi får solskin på søndag, og du kommer med din fader og henter mig", skriver hun den 21. juni 1938 med den sidste skrift, vi har fra hendes hånd. Ønsket om solskin blev efterkommet, men varmt blev det ikke. Juni 1938 var kold, Skt. Hans aften kølig med blæst og tør med sol.²⁹ Gad vide, om hendes ønske om at blive hentet af søn og sønnesøn gik i opfyldelse?

Sommeren blev først rigtigt varm i august, hvis to første uger var særligt varme, tørre og solrige med en temperaturrekord på 31,4 grader. Og så, den 15. august døde det næstsidste indfødte medlem af vor Skibby-slægt, og kun syv år senere fulgte hendes søn efter.

Anna blev begravet på Strøhøjgårds eget gravsted på Skibby kirkegård. Laura Tolver-Jensen skrev som kirkeværge selv det gravfæstebrev ud, som Anna tegnede i 1931. Sønnesønnen betalte sidste gang for dets vedligeholdelse i 1955.

Da fæstetiden var omme året efter, blev det ikke fornyet, men sløjfet og delt i fire gravsteder.³⁰

Anna i Brønshøj, hvor hun syede til øjenene løb i vand (217). På billedet tv. (206) ses bag hende den lampe fra Strøhøjgård, der blev omdannet til elektricitet og nu er i Bækkevang.

Men der er mere tilbage om Skibby-slægten end historien og de gamle papirer. Overlevet fra Strøhøjgård har i familien også som allerede noteret Niels Rasmus' 9-binds leksikon, udgivet i 1800-tallets sidste tiår og formentlig sin samtids mest fuldstændige værk. Desuden er legionærens hestedækken med hans initialer stadig intakt, selvom det blev brugt til hårdhændet leg i 1950'erne. Niels Rasmus' fine møntsamling fra bl.a. gårdens jorder eksisterer også endnu; dens ældste eksemplarer er fra 900-tallet, Skuldelev-egnen var jo en af vikingetidens kendteste bosteder. Desuden findes den allerede omtalte bordlampe og dragkisten.

Og nok så vigtigt: Strøhøjgård står der stadig, nu med adressen Skuldelevvej 38; den tilhører Erik Andersen og hans søn Jens Strøhøj-Andersen, f. 1956, der med sælger Ilse Majdahl Jørgensen har to børn. Sønnen fik halvpart i gården i 1986. Den er nu på 29 hektar med 11 hektar mere tilforpagtet. Så sent som i 1991³¹ var Strøhøjgård stadig blandt de færre og færre landbrug, der havde det hele: 29 røde danske malkekøer, 29 ungkvæg, 20 søer, der leverede 200 fedesvin årligt, og planteavl med vinterraps maltbyg og hvede, ejerfamilien har desuden part i naboejendommen med planteavl. Gården har hele otte traktorer, en mejetærsker og fem siloer med gennemløbstørreri og en silo til ensilage.

Mon dog ikke Anna og Niels ville have glædet sig over slægtsgårdens levedygtighed?

Flere oplysninger fra hjemmet i Skibby findes i kapitel 1. Om Niels Rasmus Jensens og Anna Larsens søn Villum planlægges et kapitel 9.

²⁹ Dansk vejr i 100 år, 2000

³⁰ Pastor K. Tofte i brev til NB 19.3.1982

³¹ Danske Gårde i Tekst og Billeder, Silkeborg 1990/91

Skibby-slægten

Oversigtsark

